

HET DAGELIJKS LEVEN IN OOSTENDE TIJDENS DE BEZETTING 1940/1944

door Roger JANSOONE

30 OPVATTINGEN OMTRENT HET WEZENLIJK KARAKTER VAN DEZE BEZETTING (deel 2)

"All our relationships take place within the context of politics, but we have the luxury of *ignoring* that most of the time. *Yet not so for people moving through very real history*" (1) (Daniel Addario in "Time")

"Minus stultus est is cui nihil in mentem venit quam ille qui quod stulte alteri venit in mentem comprobat" (Wie nooit iets bedenkt, is toch minder dom dan hij die andermans domheid aanprijst) - Marcus Tullius Cicero

"De bazuin zal weerklinken en de doden zullen verrijzen, en wij zullen *van gedaante veranderen*" (Paulus, brief aan de Korinthiërs, 15: 51/52)

Een complete en diepgaande herziening

Het spreekt vanzelf dat *misvattingen* omtrent de *ware aard* van die bezetting en van het nazi- regime, **concrete gevolgen** hadden. Niet alleen qua geschiedschrijving maar ook voor de benadering en behandeling van oorlogsslachtoffers, en inzake de (doorgaans onbestaande) strafrechtelijke vervolging van medeplichtigen aan de jodenvervolging, overigens *in schril contrast* met de omvang en de strafmaat van de anderzijds zeer reële strafrechtelijke vervolging van (behalve de economische collaboratie) *alle andere vormen* van collaboratie met het nazi-regime. *Want precies daar wringt het schoentje !*

Qua geschiedschrijving werd uiteindelijk baanbrekend werk verricht via het omvangrijk Senaatsrapport (2007), onder de titel "Gewillig België. Overheid en Jodenvervolging tijdens de Tweede Wereldoorlog", een studie toevertrouwd aan het SOMA (Studie- en Documentatiecentrum Oorlog en Hedendaagse Maatschappij). Doel hierbij was niet de geschiedenis van de Holocaust in België, doch enkel het nagaan van de *manier* waarop de diverse Belgische overheden hadden gereageerd op vervolging en deportatie van joden. Ook werd *niet* ingegaan op de *bredere* context van het nazi-regime, noch op de rassenspolitiek, het bezettingsregime, de collaboratie, concentratie- en vernietigingskampen. Onvolledig en bijgevolg onbevredigend, maar althans *voor België* was dit reeds een fantastische stap in de gewenste richting (overigens beter laat dan nooit ...). Resultaat van stiefmoederlijke behandeling van de geschiedschrijving. Uit terughoudendheid? Uit schaamte? Vanuit een slecht geweten?

Dit rapport had (veel te laat) ook gevolgen voor het *statuut* van de joodse oorlogsslachtoffers. Het "gewillig België" was na de bevrijding tegenover die slachtoffers een "*onwillig* België", niet zozeer uit onwil doch veeleer om de reeds hoger aangehaalde redenen. Dit kwam zeer duidelijk tot uiting in het officieel statuut van "politiek gevangene". Aanvankelijk had men het over "weggevoerden" maar al vlug ging de voorkeur naar "politiek gevangene" en werd de term "weggevoerde" beperkt tot enkel nog dwangarbeiders, de verplicht tewerkgestelden. Overlevende joodse "weggevoerden" konden niet onder die politiek-patriottische "noemer" worden ondergebracht, want zij hadden vrijwel nooit een daad van verzet of clandestiene actie tegen de vijand bedreven. Zij waren ook nooit formeel en politieel aangehouden geweest doch gewoon "opgepakt" tijdens razzia's of nadat ze zich op bevel hadden aangemeld voor "arbeid in het Oosten". Tegenover de Duitsers bestond hun enige "misdaad" in het feit dat ze jood waren ... Ter vergelijking: in Frankrijk noemt men de KZ-gevangenen "les déportés" en de concentratiekampen "les camps de la déportation". What's in a name?

Aldus is deze specifieke benadering van de problematiek van oorlogsslachtoffers een bruikbare "parameter" voor het inschatten van de toenmalige *perceptie* van deze *ongewone* bezetting (*toen* nochtans niet veel anders bekeken dan de vorige). De uit Londen teruggekeerde regering (met een eigen en totaal apart oorlogsverleden) was *emotioneel* nauwelijks betrokken bij het leed en de morele en materiële beschadiging van de slachtoffers van het nazisme. Geconfronteerd met een "bont allegaartje" van verzetslieden, werkweigeraars, onderduikers, dwangarbeiders, KZ-

overlevenden, politiek vervolgd, gijzelaars, filosofisch of religieus vervolgd, krijgsgevangenen, geteisterden, en een hele sluit van nabestaanden en "rechthebbenden". Daarbij dan ook nog joden (voor zover nog in leven). Surrealistisch detail: tussen september 1944 en mei 1945 werden (raar maar waar!) in ons land nog een honderdtal "Duitse" joden "preventief gearresteerd", arme drommels die na de bevrijding vaak meer dood dan levend uit hun schuilplaatsen waren opgedoken. Dit kaderde in een "preventieve actie" ter voorkoming van het ontstaan van een nieuwe "vijfde colonne" (na de bevrijding was de oorlog immers nog niet meteen beëindigd). Met andere woorden: "het spook van mei 1940" leidde een taai leven en was onuitroeibaar ... *Eheu, fugaces labuntur anni*, zuchtte Horatius.

Dat "spook van mei 1940" en die idiote "heruitgave" na de bevrijding, was echter niet zo maar een "bis repetita placent" maar veeleer kennelijk een *voorafspiegeling* van de weg die men nu verder zou inslaan. Een Amerikaanse inlichtingenofficier dacht hierover: "State Security and the Gendarmerie used *lawless* investigative techniques to collect and pass along intelligence, which produced information *unrelated* to national security. Why? Motivation for this behavior was *fear* of communism, socialism, trade unions and leftist rag. In their opinion, so-called progressives had been building up an unaccountable *fourth branch*. Still, staffed by experts who can oversee internal government process and industrial relations, State Security should protect those who would otherwise be at the mercy of better-organized, better-funded, albeit hidden interests. Yet this was an unelected state *within the state*, grown accustomed to implementing *its own* preferences. Of course, Parliament created independent watchdogs at security agencies. For there may come a day when they need to be taken *seriously*, at home and abroad. Yet on the present course, that would be a hard day. The question is how much lasting *damage* they have inflicted on the survival of democracy and its institutions? And what about homeland security and clear *and present* dangers?" (2). Blijkbaar geldt dit eigenlijk voor alle inlichtingen- en veiligheidsdiensten, in alle landen, want ze hebben allicht allemaal boter op het hoofd en ze hebben allen hun eigen duister verleden. Maar vanzelfsprekend moet ieder voor eigen deur vege.

Die binding en wisselwerking tussen duistere krachten "achter de schermen" heeft historicus Hans Mommsen scherpzinnig en haarfijn blootgelegd in "Verschränkung traditionellen und faschistischen Führungsgruppen in Deutschland" (1991). Dit wordt vaak smalend afgedaan als "complottheorieën", maar toch is dit het onweerlegbaar resultaat van diepgaand historisch onderzoek naar een verdoken strijd tegen de parlementaire democratie en tegen al wat "links" is, met daarbij de drang naar "de sterke man" en een ijzeren greep op de maatschappij in al zijn geledingen. Dit bewijst het maatschappelijk belang van geschiedschrijving, desnoods aangevuld met onderzoeksjournalistiek. Laten wij ook niet vergeten dat de eerste golf van terrorisme in ons land destijds werd ontketend door de (onvindbare) "bende van Nijvel", ... en niet vanuit Molenbeek. Het is wel opvallend dat justitie nooit erin slaagt misdaden van extreemrechtse signatuur op te helderen. In het geval van de moord op Julien Lahaut lukte dit uiteindelijk wél dankzij onvermoeibaar speurwerk van een historicus. Er is dus blijkbaar voor historici nog een breed onderzoeksterrein weggelegd! ...maar dan moeten ze wel polyvalent worden en van vele markten thuis zijn.

Graad van patriottisme

Als uitgangspunt voor een indeling in "categorieën" nam de regering het criterium "graad van patriottisme", nadat het op 12.02.1945 opgericht Ministerie voor Oorlogsslachtoffers had geprobeerd hierin klaarheid te brengen. Ingevolge eisen van vaderlandslievende verenigingen stelde de Wet van 16 maart 1947 dat de term "politiek gevangene" werd voorbehouden voor "personen die wegens hun politieke of filosofische overtuiging werden gearresteerd en die zich heldhaftig of patriottisch hebben gedragen tijdens hun gevangenschap".

Dit statuut van nationale erkentelijkheid voorzag geldelijke voordelen, tegemoetkomingen en uitkeringen. Maar joden waren "weggevoerd" wegens hun "ras" (wat men toen nog niet goed beseftte want het was ook zo onbegrijpelijk!), en slechts als zij b.v. het "criterium" konden aanvoeren van "verplicht tewerkgestelde", mochten zij *misschien* in aanmerking komen. Voor het overige konden zij zich enkel, *individueel en geval per geval*, met hun advocaat tot de rechtbank wenden! Stel je voor wat dit zou hebben betekend indien *alle* slachtoffers van het nazisme een dergelijke procedure

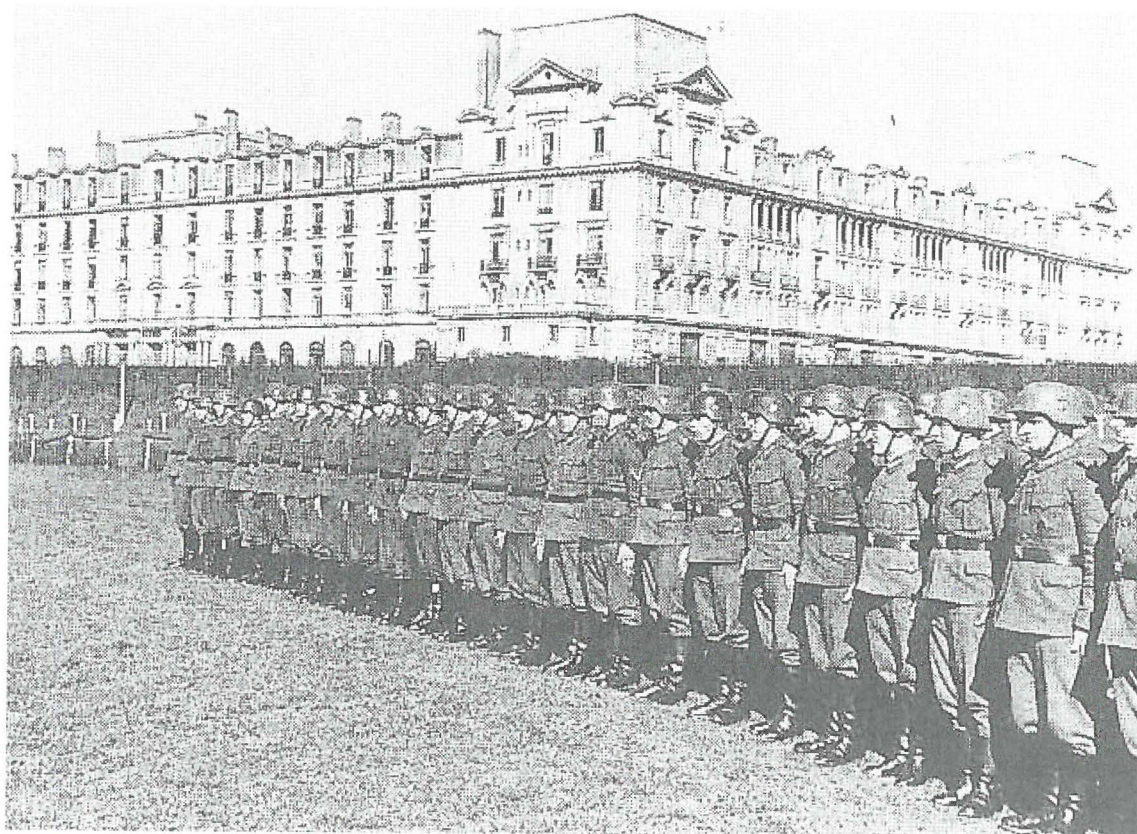
hadden moeten volgen! Concreet gevolg : aan joodse slachtoffers werd “de facto” elke vorm van officiële erkenning geweigerd.

Wie (raar maar waar) wél nog aasden op een vorm van officiële erkenning “voor vaderlandslievende daden en patriottisch gedrag” (en daar soms ook nog in slaagden), waren personen (vooral uit de overheidssector) die eigenlijk wel wat boter op het hoofd hadden en precies daarom tijdig “hun kazak draaiden”. Een Duitse ex-officier had dat goed door : “Im intimen Kreis schalteten die höhere Beamten wenige Tage vor dem alliierten Sieg im Westen einen Gang zurück und wurden sogar plötzlich Widerstandskämpfer! Sie verkündeten, sie waren während der Besatzung immerhin pflichtgetreue Verwalter der Versorgung in schweren Zeiten. Doch man darf sich natürlich nicht tauschen lassen. Ihr Ziel war immer noch dasselbe, ihre *eigene Interessen*. Und es war klar, dass diese Leute alle ausser sich für ziemlich dumm hielten!” (Nog net voor de geallieerde overwinning in het westen hebben hogere ambtenaren onopvallend een stap opzij gezet en bleken ze zelfs plots bij het verzet te behoren! Zij lieten verstaan dat zij tijdens de bezetting bestendig de plichtsgetrouwe beheerders waren van een bevoorradingsstelsel in moeilijke tijden. Maar natuurlijk mag men zich daarin niet laten misleiden. Hun doelstelling is steeds dezelfde gebleven, namelijk hun eigen belangen. En het was hierbij nogal duidelijk dat zij iedereen behalve zichzelf bekeken als zijnde tamelijk dom!). Jawel, de slimme leven met de domme... Hetzelfde geldt trouwens ook voor bepaalde oorlogsburgemeesters (en schepenen) die handig de snel naderende bijltjesdag wisten te ontlopen door nog tijdig “verzetsdaden” te gaan plegen en hierbij zelfs het risico wilden lopen van door de Gestapo te worden aangehouden! Want een kermis is een geseling waard! Een treffend voorbeeld hiervan is Leo Delwaide, burgemeester van Antwerpen, evenals de hoofdpolitiecommissaris, beiden duidelijk mede verantwoordelijk voor de Jodenvervolging in Antwerpen. En beiden nadien nooit “verontrust” en gewoon “in functie gebleven”. Il faut savoir le faire !

Tussen haakjes: voor zover mij bekend, heeft (taboe?) tot dusver nog geen enkele historicus gewezen op de *nefaste* invloed die de Duitsers *tijdens beide* wereldoorlogen hebben uitgeoefend op het Belgisch patriottisme (en bijgevolg ook op de Belgische samenleving),...paradoxaal ook *naast* een *positieve* invloed door het (ongewild en onbedoeld) aanwakkeren van vaderlandslievende gevoelens ingevolge onderdrukking en terreur tijdens iedere bezetting. Dat Belgisch patriottisme, gebaseerd op *wederzijds respect* tussen Vlamingen, Walen en Brusselaars, kreeg het immers erg zwaar te verduren door hun “verdeel en heers” politiek. Vooreerst in W.O.1 met hun door *pangermanisme* geïnspireerde “Flamenpolitik”, ofschoon aristocratische Pruisische “Junker” (sommigen afkomstig van Franse Hugenoten) maar al te graag een woordje Frans wilden praten. Maar, ach ja, die “Flamenpolitik” vanuit Berlijn was ook niet echt gemeend doch enkel opgezet omdat het in hun politiek kraam paste en een tweespalt kon drijven in de Belgische staatsstructuur. Met zelfs de oprichting van een “Raad van Vlaanderen” en een vervlaamste “von Bissing” universiteit in Gent. Voor het overige konden “die Flamen” hen allemaal gestolen worden, want zij beseften maar al te goed dat zij aan het IJzerfront hardnekkig bestookt werden door een Belgisch leger dat grotendeels (zij het niet aan de top!) was samengesteld uit Vlamingen, die in hun ogen zo “dumm und ahnungslos” waren dat zij zich gewillig in het vuur lieten gooien door volksvreemde officieren die niet eens hun taal spraken. En die hen bovendien misprezen en hen beschouwden en behandelden als een stelletje achterlijke boerenkinkels, enkel azend op “Bier, Weib und Gesang”, en voorts gewoon als “Kanonenfleisch”. Blindelings en ondoordacht streefde de Belgische legerleiding in alles naar “eenheid” (*l’union fait la force!*), ook en zelfs wat de taal betreft (*la Belgique sera Latine ou elle ne sera pas!*), en mocht hierbij rekenen op de waakzame “Sûreté de l’Etat”, bijgestaan door een opsporingsbrigade van de Rijkswacht om onbetrouwbare elementen op te pakken en veilig weg te stoppen in een strafcompagnie ergens diep in Frankrijk. Gek genoeg was in Alveringem de harde kern van de Frontbeweging ondergebracht in “het hol van de leeuw”, precies op de bovenverdieping van een herberg waar de Staatsveiligheid een “bureau de recherches” had op de benedenverdieping! Terwijl in hetzelfde dorp “le petit curé” onderpastoor Cyriel Verschaeve alles goed in de gaten hield en de rol vervulde van “go between” tussen de leiding en de achterban. Echt een scenario voor een vaudeville, ook al was dit zeker geen klucht maar wel een aanslepende kwaal binnen het leger, waartegen de legerleiding helaas geen “normale” houding wist aan te nemen. En waarvoor ook koning Albert blind leek te zijn.

nr.	geb.	naam	overnamen	geboortedat	overleden	plaats van overlijden	land van overlijden	jaar van overlijden	opmerkingen
1	1865	Frederik	Elie	Frederik (1865)	1865	Amsterdam	Nederl.	1904	Frederik
2	1891	Alfred	Alfred	Alfred (1891)	1891	Amsterdam	Nederl.	1904	Frederik
3	1891	Kalle	Leopold	Lukman (1891)	1891	Amsterdam	Nederl.	1904	Frederik
4	1891	Klein	Henriette	Lukman (1891)	1891	Amsterdam	Nederl.	1904	Frederik
5	1891	Kalle	Leopold	Lukman (1891)	1891	Amsterdam	Nederl.	1904	Frederik
6	1891	Kalle	Leopold	Lukman (1891)	1891	Amsterdam	Nederl.	1904	Frederik
7	1891	Kalle	Leopold	Lukman (1891)	1891	Amsterdam	Nederl.	1904	Frederik
8	1891	Kalle	Leopold	Lukman (1891)	1891	Amsterdam	Nederl.	1904	Frederik
9	1891	Kalle	Leopold	Lukman (1891)	1891	Amsterdam	Nederl.	1904	Frederik
10	1891	Kalle	Leopold	Lukman (1891)	1891	Amsterdam	Nederl.	1904	Frederik
11	1891	Kalle	Leopold	Lukman (1891)	1891	Amsterdam	Nederl.	1904	Frederik
12	1891	Kalle	Leopold	Lukman (1891)	1891	Amsterdam	Nederl.	1904	Frederik
13	1891	Kalle	Leopold	Lukman (1891)	1891	Amsterdam	Nederl.	1904	Frederik
14	1891	Kalle	Leopold	Lukman (1891)	1891	Amsterdam	Nederl.	1904	Frederik
15	1891	Kalle	Leopold	Lukman (1891)	1891	Amsterdam	Nederl.	1904	Frederik
16	1891	Kalle	Leopold	Lukman (1891)	1891	Amsterdam	Nederl.	1904	Frederik
17	1891	Kalle	Leopold	Lukman (1891)	1891	Amsterdam	Nederl.	1904	Frederik
18	1891	Kalle	Leopold	Lukman (1891)	1891	Amsterdam	Nederl.	1904	Frederik
19	1891	Kalle	Leopold	Lukman (1891)	1891	Amsterdam	Nederl.	1904	Frederik
20	1891	Kalle	Leopold	Lukman (1891)	1891	Amsterdam	Nederl.	1904	Frederik

Uittreksel uit het Oostends Jodenregister

Maar ook de Duitsers kenden de Frontbeweging en ("Hier ons bloed, wanneer ons recht?") de Vlaamse grieven en motieven die hierachter schuil gingen. Voor hen was dit - zeker vanaf 1917 - wel belangrijk want zij hoopten dat die (letterlijk en figuurlijk) ondergrondse beweging nogal wat Vlamingen zou losweken uit het Belgisch leger en doen overlopen naar Duitse stellingen of dan toch ten minste aanzetten tot muiterij of ongehoorzaamheid en stiekem verzet en misschien zelfs sabotage. Zoals trouwens ook reeds muiterij was uitgebroken in het Franse leger (alhoewel daar iedereen van hoog tot laag enkel Frans sprak, de Bretoenen uitgezonderd). Die spontane muiterijen in het Franse leger (met totaal andere oorzaken) had de Duitse inlichtingendienst echter niet voorzien, een onbegrijpelijk falen want dat viel uiteraard niet zo maar uit de lucht! De Duitse legerleiding kon er dan ook geen gebruik van maken voor een snelle doorbraak, alhoewel er feitelijk plots een gapend gat ontstaan was in de Franse linies. Maar het stemde natuurlijk wel tot nadenken! Tegenover "die flämische Kameraden" ging de Duitse *psychologische* oorlogvoering uit van de overtuiging dat "die Flamen haben drüben solch unsagbare Leiden und Demütigung erduldet, dass es jetzt unsererseits Zeit war, diesem Schrecken und Unrecht ein Ende zu setzen. Und an den Endsieg noch zu glauben, war schon an beiden Seiten übrigens sehr zweifelhaft geworden, weil inzwischen auch die Amerikanen immer mehr Fuss fassen möchten. Also, Flamen, herzlich willkommen an unsere Seite, in gleichem Schritt und Tritt, warum nicht? Die missbrauchten flämische Soldaten waren schliesslich nicht unsere Feinde, und deshalb möchten sie sowieso, zwar ohne Waffen, mitten in unsere Stellungen abspringen!". Eigenlijk niet slecht gezien. Die tanende vaderlandsliefde werd nog het scherpst verwoord door de soldaat die voor de Krijgsraad uitspuwde "Het voaderland? Moar miene voader die heeft geen land!". In het juninummer 2017 van "De Plate" heeft Fernand Vyvey in zijn interessante bijdrage over "*Daan Boens, Oostendse frontdichter in de Eerste Wereldoorlog*" terecht ook herinnerd aan Jozef Simons en zijn destijds zeer populaire roman "Eer Vlaanderen vergaat" (1929), een geromantiseerde geschiedenis van de Frontbeweging (die in 1944 nog een zesde druk mocht beleven en zelfs nog een recente herdruk in 2014, uitzonderlijk voor een boek uit die periode!). Ontegensprekelijk heeft deze roman (eigenlijk een politiek pamflet) de Vlaamse bewustwording toen sterk beïnvloed. Ergens hadden de Duitsers hun doel toch wel bereikt. En het bedje was door en voor hen gespreid..., voor een volgende en allicht meer beslissende stap! Jozef Simons moet zich daarvan pijnlijk bewust geweest zijn, want hij citeert uit "Het Mysterie" (1920) van Cyriel Verschaeve "Eer onze geest het ogenblik - *dat het onze is* - erkende, is het al weer ontsnapt!". Ja inderdaad, die Vlaamse bewustwording, gedurende decennia een schijnbaar hopeloos verhaal van vallen en opstaan. Cyriel Verschaeve is zelf hopeloos erin verloren gelopen, uiteindelijk in W.O.2 als collaborateur volledig "fout" terechtgekomen in de historische vergeetput (en ook in de literaire vergeetput, want zijn pathetische letterkundige hoogstandjes zijn onleesbaar en ongenietbaar geworden). Tragisch en absurd einde van een overtuigde en hartstochtelijke Vlaming. Doch niemand had ooit kunnen voorzien wat de Vlamingen nu reeds allemaal hebben bereikt in een ware stroomversnelling! Een onvoorstelbaar succesverhaal! En niet dankzij de Duitsers ...

Terloops aangestipt: *uniek in de geschiedenis* is toen in W.O.1 (uiteraard onbedoeld) in zekere zin een vreemdsoortige "symbiose" ontstaan (of was het een "synergie"?) tussen enerzijds een kortzichtige en argwanende Belgische legerleiding en anderzijds een nogal voortvarende Duitse psychologische oorlogvoering, die *elkaar* ongewild vonden en aanwakkerden, beiden gericht op diezelfde "onbetrouwbare elementen" binnen het Belgisch leger. Koning Albert was doorgaans zeer goed ingelicht over wat zich in zijn leger afspeelde (en hij was vaak genoeg aan het front), maar blijkbaar heeft hij zich in deze netelige kwestie afzijdig gehouden, vermoedelijk omdat hij (zelf Nederlandsonkundig ... maar met, via paster Pype, enige noties van het Oostends!) eigenlijk niet goed wist welke houding hij naar best vermogen moest aannemen en dan maar de zijde koos van zijn fransdolle generaals (zelfs al had hij in zijn oproep van 5 augustus 1914 zich tot de Vlamingen gericht met "Vlamingen, gedenkt de Slag der Gulden Sporen!"). En voorts "à la guerre comme à la guerre". *Car l'heure est grave*. Maar een koning (Staatshoofd en in oorlogstijd opperste legeraanvoerder) die begripvol en dicht bij de Vlamingen had gestaan, zou ongetwijfeld veel naoorlogs politiek rumoer en leed hebben kunnen voorkomen. In "Eer Vlaanderen vergaat" (p. 159) legt Jozef Simons de vinger op de wonde: "Wij hebben ons tot den koning gericht, *het heeft niets gebaat*". Wie niets doet, misdoet niets? Wie niets doet, kan soms heel wat misdoen! Met zijn enorm nationaal en internationaal prestige had onze Koning-Ridder alleszins regulerend kunnen ingrijpen, behendig en toch drastisch (zoals hij het in een politiek en sociaal-economisch ontredderd België

wél en dadelijk gedaan heeft bij de bevrijding in 1918). Een Britse verbindingsofficier dacht daar het zijne over : “ In such a bloody mess, *take just one side* was quite dangerous. Besides, this was, from the top towards the rank and file, an undignified contempt campaign, trading unfairly with honest claims of wartime fellow travellers and soldiers”. Zelfs Franse officieren vroegen zich ten slotte af hoe hun Belgische collega's in volle oorlog zo stompzinnig konden optreden in de dagelijkse omgang met hun soldaten, van wie zij toch afhankelijk waren voor het welslagen van de krijgsverrichtingen? Hoe zal de geschiedenis hierover oordelen? Komt dat ooit nog ??

Daher vielen Dank für unsere Nachbarn!

Doch in W.O.2 gingen de Duitsers nog een stapje verder, nu met hun “Arische” *Weltanschauung*, overduidelijk racistisch, ook al kon een rassentheorie bezwaarlijk worden toegepast op Belgen die al eeuwenlang tot de meest “gemengde” volkeren van Europa behoren. Want wie is er hier allemaal niet langs gekomen? ...zonder sporen achter te laten?? (in Oostende zou men schamper zeggen “Allééne de tram heeft er nog niet over gereden!”, zij het dan wel in een ander verband). Maar het is op grond van die onzinnige rassentheorie dat “Flandern und Nord-Frankreich” (samen met “die Niederlande”) *op termijn* als nieuwe “Reichsgau” zou worden aangehecht bij het “Grossdeutsches Reich” (en dat zou ons leven alleszins “grundsätzlich” hebben veranderd!). De hier reeds eerder vermelde SS voorkeur voor “flämische Mitarbeiter” bij de SS *Machtergreifung* in juli 1944, was hiervan een betekenisvol voorsmaakje. Een ex-officier van de *Militärverwaltung*, die bijzonder graag “salonfähig” was in Franstalige (hogere) milieus, liet zich ontvallen: “Das war keine Karikatur, sondern als solche getarnte “volkstümliche” SS Anforderung. Ach ja, sobald man abfällige Nazi Wortwahl erlaubt, gibt es kein Halten mehr. Schlimm genug aber, dass dies von vielen Wallonen nicht mehr einfach hingenommen wurde. Dennoch möchten die Flamen sich ernsthaft Sorgen machen, dass sie sich irgendwann über diese geschenkte Privilegien rechtfertigen sollen. Denn es kann doch nicht sein, dass es von der Gnade des richtigen Geburtsortes abhängt, welche politische und gesellschaftliche Dominanz man bekommt!” (Dat was geen karikatuur, maar een als dusdanig vermomde “volkskundige” vereiste vanwege de SS. Zodra men zich bezondigt aan afwijzend Nazi taalgebruik, is er natuurlijk geen houden meer aan. Doch het viel wel tegen dat heel wat Walen dit niet meer zo maar wilden slikken. Waardoor de Vlamingen zich eigenlijk ernstig zorgen mochten maken over de vraag, hoe zij ooit die in de schoot geworpen voorrechten zouden moeten rechtvaardigen ? Want het is toch niet mogelijk dat het van de plaats waar je geboren bent, afhangt welke overheersende positie men bekommt in de politiek en in de maatschappij !).

Maar hij vergat eraan toe te voegen dat zijn eigen *Militärverwaltung* hierin ook niet vrijuit ging, wel integendeel! Zoals bij de voorkeurbehandeling van Vlaamse krijgsgevangenen *reeds in 1940/1941*, met zeer zware en diepgaande gevolgen voor de naoorlogse Vlaams-Waalse verhoudingen. Met een felle francofone reactie dadelijk na de oorlog en een nogal vaak tegen Vlaamsgezinden gerichte repressie en epuratie, met daarop een vervalste en gemanipuleerde talentelling. Met o.a. als gevolg de versnelde verfransing van Brussel en de Brusselse agglomeratie, uiteraard een ernstige handicap voor de hoofdstad van een tweetalig land, met een burgemeester die - naast andere soms flagrante tekortkomingen - steevast niet behoorlijk tweetalig is, bovendien in velerlei opzicht onwaardig aan een Europese hoofdstad die (vanuit politieke bloedarmoede?) na al die jaren nog steeds niet erin geslaagd is om eens uit te pakken met als burgervader “un esprit de grande envergure”, een man (of vrouw) op topniveau en met een charisma en een uitstraling tot ver over de landsgrenzen. Maar het blijft bij “Manneken Pis”, de “Ommeganck”, geuze, pralines, de smurfen, nu ook nog relletjes...en een maffe schandaalsfeer als “un roman fleuve”, ook al is er anderzijds in en achter de schermen een bloeiend en boeiend cultuurleven op gang gekomen in beide taalgemeenschappen en zelfs erover heen. Eigenlijk (bovenop een politieke mestvaalt) een zeldzame en levenslustige “kip met gouden eieren”, een unieke kans die je moet koesteren... maar thans bedreigd door het ondoordacht schrappen van nogal wat subsidies in de culturele sector. Terwijl anderzijds fel begeerde “beheersmandaten” nu ook al voor de bijl gaan, ...maar niet omwille van bezuinigingen. En met “venenum in cauda” sedert 1962 een betwiste taalgrensafbakening, met een eindeloze en verbitterde taalstrijd, tot zelfs in de rustige en idyllische Voerstreek. En met al vlug ook, via massale inwijking van kapitaalcrachtige villabewoners, een “offensief” van Franstalig taalimperialisme (of hoe moet je het anders noemen?) in de destijds nog landelijke Vlaamse randgemeenten rond Brussel (“waar Vlamingen thuis zijn”). Waartegen (omgekeerd) het Vlaams “boerenverzet” (“keer terug naar

uw dorp!") door het FDF bestempeld werd als Vlaams imperialisme van het type "ius soli" (*cuius regio, eius lingua*). Daarna kwam dan nog een "invasie" van Nederlandsonkundige "expats" en Europese ambtenaren die merkten dat zij in hun riante woonwijk omringd worden door Franstalige burens en dan ook niet het nut zagen om wat Nederlands te leren (terwijl ze toch ook wel moesten merken dat er in de oude dorpskern ook nog wat anderstalige "inboorlingen" overgebleven zijn, de laatsten der Mohicanen!). En tot vandaag kan je, op TV bij de RTBF en bij zaaloptredens, als komiek met een dergelijke verdraaiing van de historische feiten goedkoop succes oogsten bij een (onwetend?) Franstalig publiek dat het uitgiert van de pret omwille van die idiote en hardleerse Vlamingen! Het gekke van de zaak is dat die fransdolle randbewoners intussen hun kinderen sturen naar een door hen verafschuwde "école flamande" om alzo de "diversificatie" en het erbijhorend "basisonderwijs" van de Franstalige scholen te kunnen ontwijken. Zo'n knotsgekke toestand, probeer dat maar eens uit te leggen aan een buitenlander, zelfs al is het een Duitser! Het maatschappelijk onheil (geen "Sieg heil!") dat de "Fritzen" hier bij ons hebben aangericht, is diepgaand, onoverzichtelijk en van blijvende aard. *Daher selbstverständlich vielen Dank für unsere Deutsche Nachbarn !*

Vermoedelijk wordt "De Plate" niet gelezen op de Duitse ambassade in Brussel en zeker helemaal niet in Berlijn, want zo iets veronderstellen dat ware wel wat al te overmoedig voor een lokaal geschiedkundig tijdschrift (zelfs al wordt - zeer uitzonderlijk - in deze vervolgserie de tekst rijkelijk voorzien van Duitse citaten). Maar mocht dit eventueel toch het geval zijn (je weet immers nooit hoe een koe een haas vangt), dan zou misschien een hernieuwde dialoog (brutaal onderbroken sedert 1914 !) kunnen aangevat worden op basis van een goed doordachte "feed back" vanuit een Duitse naoorlogsgeneratie die uiteraard geen enkele schuld draagt aan "the sins of the fathers". En die allicht oprecht ernaar streeft om een nieuw Europa op te bouwen, gebaseerd op totaal andere waarden en verzuchtingen dan die van de voorgaande generaties. En die, gelet op de huidige intern-Duitse ontwikkelingen en problemen, er alle belang bij heeft om via historisch onderzoek de "Verarbeitung" van het *gemeenschappelijk* oorlogsverleden een passende plaats te doen vinden in die verfrissende nieuwe aanpak. *Und früh übt sich was ein Meister werden will ...*

En de strafrechtelijke gevolgen ?

Ten slotte waren er *normaliter* ook nog strafrechtelijke gevolgen, zij het thans (wegens verjaring en veelal ook overlijden van de daders) enkel nog "princiepelijk". Het gaat om mandatarissen, politieofficiërs en ambtenaren, beticht van schuldig verzuim, administratieve nalatigheid, vrijwillige of onvrijwillige medewerking, zelfs regelrechte medeplichtigheid aan jodenvervolging. Doch zij werden *nooit* verontrust, hoewel men tijdens de repressie soms voor onnozele of zelfs ingebeelde feiten hard werd aangepakt. Het ging hier immers enkel om jodenvervolging, zoals destijds de pest een steeds terugkerende plaag, vuige pesterijen en buitensporigheden, reeds eeuwenlang niet weg te denken uit de geschiedenis van Europa. Nochtans nu niet de zoveelste "pogrom", maar een onvoorstelbare genocide van ongekeerde afmetingen! De verklaring ligt in het feit dat het Strafwetboek hierin niets had voorzien (nogal begrijpelijk!). Wel had de regering in Londen "retroactief" aanvullingen aangebracht, maar dit was met het oog op rechtsvervolging van "onvaderlandslievende" daden en misdrijven. In Londen (tenzij allicht Churchill) besepte men toen nog niet de ware aard en omvang van de jodenvervolging. Men ging ervan uit dat joden werden weggevoerd naar "arbeidskampen in het Oosten". Het heeft nog lang geduurd vooraleer men zich, op basis van historisch onderzoek, ten volle rekenschap begon te geven van de gruwel van de genocide *in al zijn aspecten*, ... zo onvoorstelbaar dat het mogelijk is dat nu nog altijd "negationisten" hun onzin uitkramen! Men mag niet uit het oog verliezen dat de intellectuele bovenlaag nog steeds het product was van de klassieke humaniora, de idealen van de Verlichting en van het humanisme. Ongetwijfeld een voortreffelijke opvoeding en vorming doch blijkbaar intellectueel en in de praktijk, qua voorstellingsvermogen, niet opgewassen tegen een diabolisch, misdadig en krankzinnig systeem zonder voorgaande in de geschiedenis. Elders was dit ook zo, ook in Duitsland. Een leraar klassieke filologie moest zelf toegeven "Grenzenlose Menschenverachtung war eine Alltäglichkeit geworden. Trotzdem war ich *nicht darauf vorbereitet*, dass ein neues Regime so perfide Drohungen einbringen konnte" (3).

Geen enkele historicus is dieper doorgedrongen tot in die “perfade Drohungen” als Timothy Snyder (bekend als auteur van “Bloodlands”) in zijn studie “Black Earth” (met als ondertitel “De Holocaust en waarom het zich nog kan herhalen”), een genadeloze analyse ook en vooral wat betreft de gevolgtrekkingen voor *heden en toekomst*, meer bepaald de gevaren omtrent “failed states” en globale natuurrampen. In dat verband ziet hij twee *valse* leerstellingen :

- Vooreerst vanuit neoconservatieve (vooral Amerikaanse) hoek : het geloof dat men in een dictatuur een “regime change” heel eenvoudig kan doorvoeren door de *bestaande* structuren te doen verdwijnen (voor de kwalijke gevolgen hiervan: zie Irak !).
- Anderzijds de *valse* overtuiging dat de Holocaust eigenlijk *de keerzijde* van de medaille is, een medaille die borg stond voor vooruitgang en wetenschappelijk denken, maar die *precies* hierdoor “onopzettelijk” een welhaast industriële en quasi “wetenschappelijk” doorgevoerde moordfabriek heeft kunnen voortbrengen, een misdadige “ontsporing”. En de *kern* was hierbij toch die behoefte aan meer “Lebensraum”? en de “survival of the fittest”? Maar wetenschap en technologie waren hiervan *geen oorzaak* (ook *niet* als keerzijde van de medaille!) doch *ondergeschikt* aan deze criminele “Weltaanschauung”, ontsproten aan de op hol geslagen verbeelding van een gevaarlijke fantast, maar niettemin gevolgd door *talloze* Duitsers ...en ook niet-Duitsers! Velen (ook “intellectuelen”) waren *moreel* zeer diep gevallen en dat heeft die misdadige ontsporing ongetwijfeld fel in de hand gewerkt.

Overigens, hoe diep, in *moreel* opzicht, het Duitse volk was onderuit gegaan, blijkt uit nog een andere duistere kwestie die (ook voor historici) in Duitsland nog altijd “taboe” is en, strikt wettelijk, eigenlijk “onbestaand”, want juridisch “niet voraussichtlich”: **verklipping**, nochtans *het allerlaagste* wat je een medemens kunt aandoen! Maar dit was in nazi Duitsland een *nationale plaag* geworden, officieel aangemoedigd door het regime (vooral via de “Hitlerjugend”), ja zelfs verklipping van ouders door hun eigen kinderen! In nazi Duitsland dus zeker geen strafbaar feit, wel integendeel,... terwijl je hiervoor bij ons na de bevrijding de *doodstraf* riskeerde (zie het tragisch geval van Irma Laplace). Gek genoeg, aldaar - algemeen aanvaardbaar - een “positieve daad” (“medewerking verlenen aan de politie en aan de overheid”), ... en bij ons een negatieve daad van het allerlaagste niveau, waarop enkel de hoogste straf van toepassing kon zijn. Doch het Duits strafrecht kent enkel het bestaan van “informanten”, wat voorzeker niet strafbaar is en onbetwistbaar een positief element in het beteugelen van de misdaad (of wat daarvoor moet doorgaan). Vergelijkbaar met de hedendaagse “informanten” binnen het “milieu” of bij de bestrijding van terrorisme en islamfundamentalisme. Het is maar hoe je het bekijkt. Maar in tijden van oorlog en bezetting, en onder het juk van een genadeloze dictatuur, kan een bepaalde veeleer “positieve” houding plots een heel andere wending nemen! Nu nog altijd zit men in Duitsland met een kater, want verklipping (later ook nog massaal in de DDR!) heeft in de “Heimat” *diepgaande* verwoestingen aangericht doorheen gezinnen, families, buurten en gemeenschappen. Des te meer daar dit ongestraft is gebleven. *Nulla poena sine lege* ... En er werden “damals” in dat opzicht - tegenover “staatsgevaarlijke” individuen - toch enkel “vaderlandslievende” daden gesteld ? “Was damals Rechtens war ...” Tja, raak daar maar eens uit! Moraal van het verhaal : het is oneindig beter te voorkomen dan achteraf te moeten genezen wat *ongeneeslijk* is ...

Historische benadering vanuit “het vrije Westen”

Het onmetelijk probleem van geschiedschrijving over het naziregime is het onvoorstelbaar feit dat het volslagen *irrationeel* gedrag van een pathologisch geval van de ergste soort (en, samen met hem, *bijna een heel volk!*) wordt benaderd door *rationeel* aangedreven historici die voor een en ander een *rationele* verklaring pogen te vinden. En soms ook door pseudo-historici zoals Joachim Fest in zijn biografie over de “berouwvolle” oorlogsmisdadiger Albert Speer, een knap staaltje van geschiedenisvervalsing. Met soms hoogst merkwaardige gevolgen, zoals SPD voorzitter Willy Brandt die Speer bedacht met een ruiker bloemen bij diens vrijlating in 1966, een laat “eerbetoon” van een “Exilsozialist” aan een nationaalsocialist, nochtans oude tegenstanders van in de beginjaren van het naziregime. *Les extrêmes se touchent* ! Zelfs de hooggeprezen Helmut Kohl (CDU) kon niet nalaten om deze genadeloze slavendrijver (van o.a. KZ Dora) te feliciteren bij zijn 70^e verjaardag! Was dit een grap of om te huilen? Met een miljoenenoplage verkochten zijn memoires “Erinnerungen” (1969) en “Spandauer Tagebücher” (1975) als zoete broodjes, en hij werd een graag

geziene gast in populaire TV praatprogramma's. Historicus Magnus Brechtken, directeur van het gezaghebbende "Institut für Zeitgeschichte" (München), zegt hierover : "Hätten die alliierten Richter in 1946 gewusst, was heute über Speer bekannt ist, wäre er in Nürnberg wohl *zum Tode* verurteilt worden. Doch die Ermittler gruben *nicht tief genug*. Und da damals kaum ein Wissenschaftler den Holocaust erforschte, blieb Speers Rolle beim Massenmord unentdeckt" (Hadden de geallieerde rechters in 1946 geweten wat vandaag over Speer bekend is, dan was hij in Nürnberg voorzeker ter dood veroordeeld. Maar de speurders graafden niet diep genoeg. En daar toen zelden een wetenschapper onderzoek deed naar de Holocaust, bleef de rol van Speer bij die massamoord verborgen). Bedenklijk en kwalijk is ook het feit dat Speer met zijn "Distanzierungsstrategie" (reeds in 1946 tijdens het proces in Nürnberg) niet alleen zijn eigen vel wist te redden maar ook aan zijn Duits lezers- en kijkerspubliek een "Identifikationsangebot" kon voorleggen. "Wenn schon der zeitweilige *Nummer Zwei* des Regimes kein Nationalsozialist war, sondern ein *unpolitischer Fachmann*, der von den Verbrechen angeblich *nichts wusste*, dann konnten *auch alle anderen Deutschen* dieses für sich beanspruchen!" (Indien nu ook al de toenmalige Nummer Twee van het regime geen echte nationaalsocialist was maar gewoon een apolitieke vakman, die blijkbaar geen weet had van al die misdaden, dan konden natuurlijk ook alle andere Duitsers hierop aanspraak maken). De "Geschichtswissenschaft" heeft inderdaad niet altijd een echt wetenschappelijke rol gespeeld (om het nog zacht uit te drukken!) en een meer kritische ingesteldheid is slechts veel later ingetreden. Terwijl intussen het kwaad is geschied. Want men onderschat al te veel en al te graag welk een invloed de geschiedschrijving direct of indirect kan hebben op de individuele en collectieve mentaliteitsvorming, zeker wanneer het in een bepaald kraam past. Geschiedschrijving is thans *ogenschijnlijk* verbannen naar de coulissen maar is in werkelijkheid *overal* tastbaar aanwezig, vervalst of onvervalst. Onlangs bleek dit nogmaals in de Catalaanse kwestie, toen een Spaanse minister "vanuit historisch oogpunt" erg ondoordacht uithaalde naar de NV-A, en dit vanuit een eigen historische achtergrond die zo gruwelijk is dat dit je normaliter het zwijgen oplegt.

Men heeft allerlei regels uitgevonden om rationeel en normaal gedrag te begrijpen, maar men heeft tot dusver geen *overkoepelend* inzicht in het complex geheel van uiteenlopende en soms ook samenvallende *pathologische* afwijkingen. Wat verklaart hoe het mogelijk is dat megalomane psychopaten nog steeds kunnen doordringen *naar de top*, zowel in de privé als in de openbare sector! In die beperkte optiek is eigenlijk elke historische "uitschieter" (zoals het nazisme) voor historici (en psychologen?) een *reële kans* om een *echt wetenschappelijk* onderzoek van dit fenomeen te benaderen. Het hoeft daarom nog niet eens te gaan om een grootschalig en wereldomvattend conflict. Ook de afgrijselijke Staatsterreur van de Argentijnse junta (1976-1983) of het wreedaardig Assad regime in Syrië, kunnen hiervoor een "interessant" studieobject vormen. Soms niet door historici of door de justitie maar, zoals in Argentinië, *vanuit het volk* op gang gebracht door stijfkoppige en dappere moeders van "verdwenen" kinderen (wie zal die naamloze heldinnen ooit eren? ...van wie kregen zij ooit bloemen?? Van Brandt of Kohl?). Uit reacties van lezers heb ik overigens begrepen dat de modale medeburger het nog steeds vrij moeilijk heeft om die oeverloze problematiek *mentaal* te kunnen vatten en verwerken. Vandaar dan ook hardnekkige verkeerde opvattingen! En vandaar dan ook het belang van deze vervolgsérie in "De Plate" (die kennelijk een ruimere weerklink vindt dan de eigen lezerskring).

Hier moet toch ook even de aandacht gevestigd worden op de zeer *dubbelzinnige* houding die "het vrije Westen" steeds heeft aangenomen tegenover extreemrechtse dictaturen, overal in de wereld en vooral in Latijns Amerika (met extreemlinkse dictaturen anderzijds nooit een dergelijk probleem!). Maar tot zelfs ook in Europa, in onze eigen achtertuin, zoals destijds het brutaal kolonelsregime in Griekenland en ook het langdurig Franco regime in Spanje (waarvan de laatste sporen nog steeds niet verdwenen zijn en thans weer lijken op te duiken). Een vaak pijnlijke "test case" voor onze democratische *geloofwaardigheid*, en voor historici en politicologen een feitelijke hinderpaal voor correct wetenschappelijk onderzoek. En voor journalisten en verslaggevers een ongemakkelijke configuratie die weinig ruimte biedt voor *diepgaande* voorlichting. Zelfs niet op basis van wetenschappelijk historisch onderzoek, zoals recent nog de opzienbarende onthullingen van Prof. Anne Morelli (ULB) over het koningspaar Boudewijn en Fabiola en dictator Franco. Het is algemeen geweten dat de USA via de CIA een aantal dictaturen heeft aan de macht gebracht of jarenlang ondersteund. De dramatische en contraproductieve gevolgen hiervan zijn nu nog altijd merkbaar. In eigen land was in 1980 ex-premier en CVP partijvoorzitter Tindemans, totaal onverwacht en

ongevraagd, plots een overtuigde voorstander van het "christendemocratisch" regime dat in het verre en nauwelijks bekende El Salvador het volk onder de knoet hield via doodseskaders. Hierdoor ontstond bij de progressieve christelijke achterban grote beroering (o.a. de massaal bijgewoonde *Romero* herdenkingen, met het aangrijpend lied "No mataras!"). En dit was het begin van de electorale afkalving van de CVP, waarna vervolgens het contact met Pax Christi en de Vredesbeweging verloren ging, evenals (via een "ACW bevraging") deels ook met de christelijke arbeidersbeweging, en met - ook al door eigen toedoen - in 1999 de dioxinecrisis als ultiem dieptepunt. In Nederland was er een kroonprins die uitgerekend in de verdachte kringen van de Argentijnse junta zijn (overigens lieftallige) aanstaande bruid ging zoeken, tot grote verlegenheid van de regering, want het huwelijk van een toekomstig Staatshoofd is inderdaad een Staatsaangelegenheid. Ook onze eigen koning Boudewijn zocht (als lichtend voorbeeld?) zijn aanstaande in occulte kringen van het Franco regime, maar vanwege de Staatsveiligheid en de regering was er geen bezwaar. In Rome was er jarenlang (eigenlijk veel te lang!) een uiterst conservatieve, reactionaire en anticommunistische paus die vriendschappelijk omging met bloeddorstige dictators zoals Pinochet (Chili) en Videla (Argentinië). Dit lag volledig in de "historische" lijn van de (al sedert Mussolini!) enigszins begrijpelijke maar toch erg eenzijdige anticommunistische (voorheen antisocialistische) opstelling van het Vaticaan (met als akelige ontsparing de naoorlogse vluchtroute voor nazi oorlogsmisdadigers, o.a. Eichmann, Mengele en Barbie). Hij stond anderzijds erg afkerig tegenover prelaten die, in navolging van Christus, de populaire bevrijdingstheologie omarmden voor een *evangelische* Kerk in dienst van de armen en verdrukten, en alzo de weg wezen naar een betere toekomst voor de kleine man. Hij werd intussen "subito Santo" ongewoon snel heilig verklaard, kennelijk "afin de noyer le poisson" *samen met* een andere, *waarachtig* heilige paus die hiervoor geen heiligverklaring nodig had, maar in het hart van veel gelovigen allang een heilige plaats veroverd had. In TIME las ik dat "the Catholic Church is reminiscent of a dying business, struggling to hold on to its dwindling market share". Nogal "zakelijk" uitgedrukt, maar de huidige "charismatische" paus is duidelijk de kerkleider van de laatste kans! En in Londen was premier Thatcher een boezemvriend van Pinochet en ook van het onmenselijk apartheidsregime in Zuid-Afrika. En ga zo maar door. Voorwaar geen fraai beeld van "het vrije Westen"! Luister naar mijn woorden, en kijk niet naar mijn daden. Tja, wie loopt er daar nu nog allemaal in ? Want overal beginnen heerserstronen en gevestigde clans te wankelen, voor zover ze nog niet zijn weggeveegd door een politieke tsunami ... *Le peuple se met en marche! Et le peuple est celui qui commande.* Het zijn uiteindelijk *volkeren* die geschiedenis maken. Maar vooraleer men dat begint te beseffen ...

Pour la petite histoire Ostendaise ...

En nu even (mag dat?) een "tussendoortje" *pour la petite histoire Ostendaise* : Raar maar waar (doch niet opgenomen in zijn memoires!) : Tindemans had - ongewild en onbedoeld - *eventueel* nog een rol kunnen spelen ten bate van *Oostende en de nationale en internationale zeevisserijsector*. Toen hij na zijn onfortuinlijk intermezzo als partijvoorzitter, Minister van Buitenlandse Zaken werd - destijds "une voie de garage" voor een uitgerangeerde toppoliticus, want België heeft veel "buitenland" - wou hij zich in zijn grenzeloze eierzucht opnieuw en totaal anders "profilieren" in het toen erg in trek zijnde domein van de Derde Wereld en de ontwikkelingssamenwerking, allicht met het oog op een internationaal mandaat. Vermoedelijk was dat de reden voor zijn ondoordacht El Salvador initiatief, om alzo met Amerikaanse steun (president Reagan!) een internationale functie in de wacht te slepen. Een verkeerde persoonlijke gok waarvoor de CVP achteraf wel het gelag mocht betalen. Zelf heb ik - toen ik voor een speciale opdracht was gedetacheerd bij de OESO - hem in Parijs gezien in "le Château de la Muette", het OESO hoofdkwartier, waar hij blijkbaar zijn opwachting maakte als kandidaat voor de vacante betrekking van Secretaris-generaal (hierin veel later ook nog succesvol nagevolgd door ex-premier Leterme, zij het dan wel niet voor die topfunctie). In ieder geval deed hij in 1984 een wereldreis doorheen een aantal ontwikkelingslanden, in de hoop bilaterale samenwerkingsakkoorden te kunnen afsluiten in het kader van de "plattelandontwikkeling", wat toen ook bij NGO's een modeverschijnsel was (waarvan achteraf niet veel terecht gekomen is, kijk maar naar de huidige immigratiegolf vanuit Afrika!). Die rondreis was ogenschijnlijk goed voorbereid, ...maar dan wel in de richting van "pertinente vragen" die *niet* zouden gesteld worden! Want tot zijn verbazing werd hij bijna overal geconfronteerd met het dringend verzoek veeleer "iets" te willen doen voor de *visserijontwikkelingssamenwerking*. Niet verbazingwekkend omdat door de UNO Conventie

van Montego Bay (6.12.1982) tot invoering van UNCLOS III (de derde fase van het nieuw internationaal zeerecht) al de aan zee grenzende landen plots werden “gezegend” met een EEZ, een “exclusieve economische zone” van (in principe) niet minder dan 200 zeemijl! Een *historische buitenkans*,...tenzij voor de “losers”, de minderbedeelde (meestal Europese) visserijlanden die hun traditionele visserijrechten verloren in de visrijke wateren van de “winners”. Tja, wat doe je daarmee?? Tindemans kende wel iets van landbouw (na de oorlog is hij een paar jaar ambtenaar geweest bij het Ministerie van Landbouw, waar hij ontslag nam na het oplopen van een tuchtmaatregel), maar hij kende geen fluit van de zeevisserijsector ... en zijn “corps diplomatique” blijktbaar al evenmin, een korps dat wel eens naast het net vist. Wat doe je dan als gehaaid politicus? Gewoon met een pokerface “ja” zeggen, terwijl intussen ambassadeurs worden opgeschrikt en opgetrommeld, daarna de kanselarij in Brussel en ten slotte de Minister van Landbouw (en van visserij), die echter allemaal van toeten noch van blazen wisten. Slot van de historie : het uitgebreid “verlangelijstje” van al die visserijlanden kwam “voor passend en dringend gevolg” terecht op het bureau van de directeur van de Zeevisserijdienst in Oostende. Die beschikte (te veel ambtenaren??) wel geteld over *drie* medewerkers van niveau 1 (én een visserijmoezenier!) en dat was vanzelfsprekend bedoeld voor het verdedigen (nationaal én internationaal) van de beroepsbelangen van de eigen zeevisserijsector ... maar uiteraard niet voor ontwikkelingssamenwerking. Voor dat laatste bestond er, bij het Ministerie van Buitenlandse Zaken, het ABOS (Algemeen Bestuur voor de Ontwikkelingssamenwerking), dat vooral gespecialiseerd was in plattelandsontwikkeling (maar met matig en wisselend succes) maar niets wist van zeevisserij. Hoe los je dan zo iets op ?? Heel eenvoudig : als Mozes niet naar de berg komt, dan moet de berg komen naar Mozes (de Bijbel staat vol dergelijke Oosterse wijsheden, maar wie kent nog de Bijbel?). Of met andere woorden : ons handjevol visserijambtenaren ging niet naar al die landen (een twintigtal!) in Latijns Amerika, Azië en Afrika, maar, omgekeerd, “geselecteerde” visserijambtenaren werden uitgenodigd voor een “postgraduaat” spoedcursus “fisheries management”... in Oostende! En dat waren niet van de minste. Zo had ik onder mijn “studenten” niemand minder dan de Directeur-generaal van de visserijen in Indonesië, “de gordel van smaragd”, een gigantisch eilandenrijk, ...maar niet te beroerd om hier bij ons nog wat bij te leren. Hij was zo tevreden dat hij nadien vanuit Indonesië nog een grote groep visserijambtenaren naar ons heeft gezonden voor een vervolmakingscursus met als uitdagende titel “Fisheries in the age of uncertainty”. Wonder boven wonder : dat scheen dus allemaal nog best en vlot mee te vallen. De ironie van het lot wilde dat Tindemans toen uit de door hemzelf gecreëerde politieke impasse is gered dankzij een Ministerie waaraan hij, naar eigen zeggen, “slechte herinneringen” had bewaard. Onze visserijambtenaren (gelukkig veeltalig!) plooiden zich in alle richtingen om hiervoor tijd, verbeeldingskracht en energie vrij te maken, terwijl de “ABOS stagiairs” over het algemeen zeer gemotiveerd waren (dat moest wel, want bij hun terugkeer wachtte hun alleszins “une grille d’attentes!”). Bij het invoeren van een doeltreffend *fisheries management* ten behoeve van ontwikkelingslanden was de kernvraag “How do we build an intelligent plan over *decades*, while responding to *immediate* demands?”. Een geweldige uitdaging en precies daarom een uitermate boeiende opdracht! Het geloof verzet bergen en met onvermoeibare geestdrift hebben wij ons toen een weg gebaad doorheen deze “mission impossible”. Doelend op ons handjevol visserijambtenaren werd in het visserijbedrijf wel eens al monkelend gezegd “Ze sien *juuste met genoeg* om te kunnen koarten”. Maar met “never so few” ging het gesmeerd en wellicht beter dan met een legertje experten en specialisten. Wij introduceerden ook het doeltreffend systeem van “workshops”, waardoor de cursisten ertoe werden aangespoord om *zichzelf* in groepsverband op te leiden, initiatieven te nemen en een persoonlijke visie te ontwikkelen, waarbij gerekend werd op een “multiplicator effect” in hun land van herkomst. De vraag was niet zozeer “wat kan je doen voor die landen?” maar veeleer “wat kan je doen *samen met* die landen?”. Kortom, het zat lekker en het belofde “iets” te worden.

Doch het *fundamenteel* probleem zat *nadien* in het totaal gebrek *aan opvolging* (“follow-up”) in de landen van herkomst, ter plaatse, op zee en aan de wal. Dat was natuurlijk niet de rol en de opdracht van het Ministerie van Landbouw (dat via de Zeevisserijdienst en het Rijksstation voor Zeevisserij al heel wat meer deed dan normaliter mocht verwacht worden). Maar hier heeft Tindemans, allicht onbewust, zich een *historische kans* laten ontglippen, ook en niet in het minst qua “spin-off” ten bate van onze eigen Belgische industriële, economische en commerciële belangen. Indien dat allemaal van A tot Z behoorlijk en volledig op poten was gezet, met de nodige mankracht en middelen, en uiteraard de nodige *politieke* wil en aanmoediging, dan had de Zeevisserijdienst (internationaal reeds

gunstig bekend sedert directeurs Stradiot en Michielsens) dankzij een polyvalente “know how” en een goed doordachte aanpak al spoedig ook een *internationale* uitstraling kunnen bereiken inzake die broodnodige visserijontwikkelingssamenwerking. Samen met het Rijksstation voor Zeevisserij en deels ook met de Rederscentrale en de Bedrijfsraad voor de Visserij. Met alle interessante gevolgen van dien *ook voor ons*, niet alleen voor de maritieme tewerkstelling maar ook voor de scheepsbouw (visserssloepen en patrouilleschepen) en de levering van allerlei apparatuur in die landen, met als corollarium tevens een winstgevende wereldhandel in “seafood” (mede via aquacultuur, waarvoor wij ook al projecten hadden in samenwerking met de Universiteit van Gent). En dit toen precies in een periode van afnemende *lokale* tewerkstelling in Oostende, zowel in het bedrijfsleven als in overheidsbedrijven, gepaard gaande met het krimpen van onze vissersvloot ingevolge vangstbeperkingen. Dus een echt godsgeschenk! Een soort van communicerende vaten, hier wat minder, en *ter compensatie* daar wat meer. En dat allemaal “just in time”! Qui dit mieux ?

Dit trok meteen ook *internationaal* de aandacht, zelfs vanwege de USA. Zelf werd ik in 1986 hierover uitgebreid geïnterviewd door een Amerikaanse ambtenaar, speciaal overgekomen uit Washington, die precies wilde weten hoe wij het klaarspeelden om met een minimum van experts en “input” een maximum “output” te bereiken. Och ja, *this is Belgium ... Forget it!* Maar dit was eigenlijk toch geen “daydream” (tenzij voor *The Wallace Collection*) : met zijn toen nog aanzienlijke politieke macht, prestige en invloed had “stemmenkanon” Tindemans (met België in een benijdenswaardige uitgangspositie!) ongetwijfeld een *wereldwijd* Belgisch project kunnen op gang brengen, *met Oostende als draaischijf* (hoe zou in de 19^e eeuw onze geniale en ondernemende koning Leopold II op zo’n onverhoopte buitenkans gereageerd hebben?? Je mag driemaal raden!). Met als belangrijk neveneffect: zoals destijds de Oostendse kapers, zouden in de Hoorn van Afrika geen gebroodroofde vissers uit arren moede fel gevreesde piraten geworden zijn, met onnoemelijk veel afpersing, leed en schade tot gevolg, evenals - ter beveiliging van de zeeroutes - het uiteindelijk inschakelen van een internationale marine “task force”,...waarvan de globale kostprijs voorzeker oneindig veel hoger is opgelopen dan de prijs van enkele bescheiden (niet zo spectaculaire maar wel zeer rendabele) *follow up* visserijprojecten in de regio. En in een aantal landen, vooral in Afrika, zou de doodarme kustbevolking zich hebben kunnen ontwikkelen tot welvarende vissersgemeenschappen, in plaats van thans uit wanhoop de dodelijke overtocht te wagen naar Europa, waar ze zeker niet welkom zijn...maar intussen wel een oeverloos probleem beginnen te vormen. En het gaat hier over veel meer dan over een paar misschien onterecht teruggestuurde Soedanezen! Maar geen enkele politicus heeft ooit veel misbaar gemaakt over het ontbreken van een echt Afrikabeleid. Ook niet in andere Westerse landen. Ja, indien... Doch wat baten kaars en bril als de uil niet lezen wil ? Tindemans droeg geen bril en hij werkte niet bij kaarslicht. Maar af en toe mag je wel eventjes wegdromen bij het schemerig licht van een kaars ... Niettemin heeft dit jammerlijk “intermezzo” een wrange nasmaak achtergelaten, zowel hier (zij het in beperkte kring, want wat niet weet niet deert)) als overzee (aldaar veeleer in *onbeperkte* kring!). Maar (niet) gedane zaken nemen geen keer. En wat blijft er intussen nog over van onze zeevisserij? en van aanverwante en toeleveringsbedrijven? Zelfs de Zeevisserijdienst is intussen (sedert 1.10.2017) uit Oostende verdwenen! Het lijkt wel een strip-tease! *Sic transit gloria piscatoris*...Moet er nog zand zijn? Ach ja, zoveel gemiste kansen, zoveel verkeerde beleidsopties, zoveel kortzichtigheid, zoveel passieaf toekijken ...

Een Oostends jodenregister

Het kwam “gewillig België” zeer goed uit, dat rechtsvervolg van misdrijven uit W.O.2 nu niet meer relevant is, ook al omdat dit de kwestie van de “weggevoerden van mei 1940” (waaronder heel wat joden!) opnieuw onder de aandacht had kunnen brengen (cf. Hoofdstuk 4. “Verwarrende meidagen”). Want *ook België* heeft nogal wat boter op het hoofd, zij het heel zeker niet in dezelfde omvang en aard als bij het naziregime. Het geval van de joodse weggevoerden van mei 1940 was “in tempore non suspecto” nochtans reeds een *voorafspiegeling* van het oppakken van Joden een paar jaar later, want *toen al* even willekeurig, brutaal, radicaal en onmenselijk, met afschuwelijke interneringskampen in Saint Cyprien, Gurs en Le Vernet (beschreven in “Les camps de la honte” van A. Grynberg). Maar waarom zou men nog oude koeien uit de sloot halen? Je laat dat, indien nodig, best over aan historici, wier historisch onderzoek toch maar in beperkte kring gelezen wordt. In Duitsland dacht men: “*Verhängnisvoll* war die Bereitschaft, *aus schlechtem Gewissen* oder um

des Neubeginns willen, die Vergangenheit ruhenzulassen" (4). Ja, het verleden laten rusten ... wat is het resultaat? "*Verhängnisvoll*", noodlottig! Het onverwerkt verleden blijft ons alzo achtervolgen! In hun aanklacht tegen de "Gründergeneration" stellen Duitse historici nu dat deze "durch ihre Haltung das junge und hoffnungsvolle Deutschland, mit der Menschenwürde als oberstem Verfassungswert, *in Gefahr gebracht haben*" (5). Dat zijn ernstige beschuldigingen, zeker *ongewoon vanwege historici*. Maar hedendaagse Duitse historici staan met hun voeten op de grond, want zij merken de noodlottige nasleep van dit onverwerkt verleden, met een sterke opkomst van het neonazisme, in 2011 plots heel wat deining en opschudding veroorzakend met de toevallige "ontdekking" van het bestaan van een terroristisch en moorddadig neonazi netwerk, al jarenlang zeer actief ... doch, merkwaardig genoeg, nooit opgemerkt door de binnenlandse veiligheidsdiensten (die het *al sedert de 19^e eeuw* onafgebroken veel te druk hebben met het opsporen en schaduwen van linkse rooie rakkers!). Ook de recente spectaculaire groei van de AfD ("Alternative für Deutschland") is voorzeker verontrustend, ook al gaat het hier eigenlijk (vooralsnog) niet om fascistische of neonazi's. Maar **hoe** is destijds de NSDAP ontstaan? En ook in Oostenrijk is de "bruine onderstroom" terug van weggeweest.

Pikant detail qua strafrechtelijke vervolging in België: Na mei 1945 bezorgt het Ministerie van Binnenlandse Zaken "met een bereidwillig gebaar" de gemeentelijke Jodenregisters aan de Joodse organisatie A.I.V.G. (*Aide aux Israélites Victimes de la Guerre*), die zich inzet voor het opsporen van "vermiste" (?) joden en eventuele "gezinshereniging" (!!). Men hoeft geen advocaat of jurist te zijn om te beseffen dat de Voogdijoverheid van de gemeenten alzo (voorzeker totaal onbewust) *bezwarend bewijsmateriaal* doorspeelde aan (kennelijk al evenzeer onbewuste!) organisaties... voor het gebeurlijk aanspannen van een *gerechtelijke procedure* tegen de ambtenaren die deze criminele registers hadden opgesteld én tegen de gemeentebesturen die hiertoe opdracht hadden gegeven!! Het Ministerie wou zich ongetwijfeld vlug ontdoen van stapels dossiers, "zonder nog enig belang", terwijl Joodse verenigingen hierin enkel nog een middel zagen om eventueel "nuttige opsporingen" te verrichten. Dit was geen naïef gedrag ... maar gewoon verregaande *onwetendheid* van een argeloze bureaucratie die kennelijk terugkwam van de planeet Mars ! Zalig de eenvoudigen van geest ...

Alzo - niet gewild maar eerder toevallig - is het **Oostendse Jodenregister** netjes bewaard gebleven, voor historici een onschatbare bron van informatie en documentatie inzake destijds de samenstelling van de lokale joodse gemeenschap (waarover, behalve de synagoge, alle materiële sporen vlot zijn uitgewist, niet opzettelijk of uit antisemitisme maar gewoon uit onwetendheid!). Toch is die handelwijze van een erg kortzichtige centrale bureaucratie (met, daaropvolgend, een "helderziend" lokaal "erfgoedbeleid") in onze (hedendaagse) ogen een onthutsende vaststelling omtrent de vreemde hersenkronkels die *toen* aan de basis lagen van *misvattingen* omtrent de *ware* aard van deze bezetting, en waarvan de nefaste gevolgen nu nog steeds merkbaar zijn. Al met al is de Jodenvervolging dus een "lakmoesproef" voor een zeer bewogen periode. Vandaar het *belang van deze analyse* van de Jodenvervolging, om oorlog en bezetting (en de toenmalige perceptie) te kunnen bekijken vanuit een perspectief dat *historisch verantwoord* is. Vanzelfsprekend mag die perceptie niet herleid worden tot het drama van de Jodenvervolging (ook de delicate kwestie van de *economische collaboratie* is in dat opzicht een bruikbare "parameter!"), maar we hebben dit uitgekozen omdat het toch wel *zeer symptomatisch* is voor het *geheel* van deze nauwelijks onderzochte problematiek. Er zijn al hele bibliotheken volgeschreven over de Tweede Wereldoorlog (en het einde is nog niet in zicht!), evenals over de bizarre figuur van Hitler (tot zelfs onlangs een kritische historisch/wetenschappelijke heruitgave van "Mein Kampf", een onvoorziene bestseller!). Maar over de *bezetting* als dusdanig en het erbij horend naziregime is zeker nog niet het laatste woord gezegd, wel integendeel. In menig opzicht is het hiervoor nu al te laat, en niet alleen in België. In 2017 kon Marine Le Pen in een TV debat nog zonder wederwoord orakelen "Pendant la guerre, le gouvernement français était à Londres!" (... en in Vichy zat een éénmanscomité van maarschalk Pétain??). Niet voor niets publiceerde de "visionaire" dichter Paul Van Ostaijen reeds dadelijk na W.O.1 zijn expressionistische dichtbundel "*Bezette stad*". Maar hij kreeg hierin geen navolging, ook niet na W.O.2. Want wie had een visie en een duidelijke perceptie van de bezetting? Een bezette stad, wat behelst dat? Jawel, Oostende was bezet geweest, en dan ?

Die economische collaboratie hield overigens vaak verband met de Duitse oorlogsindustrie, die teerde op massale slavenarbeid en die bovendien zo schaamteloos was om nog decennia na de oorlog een “ontwijkend” gedrag te vertonen ten aanzien van het uitkeren van een vergoeding aan overlevenden. Met daarbij dan nog zowel in Duitsland als in België betwistingen *bij de fiscus* die deze vergoedingen als “belastbaar” beschouwde. Je moet maar durven! Alsof die arme drommels nog niet genoeg waren “belast”! Pikant detail: dat “ontwijkend” gedrag was arglistig gebaseerd op “historisch” onderzoek van omgekochte of ingehuurde Duitse historici (vaak ter gelegenheid van het eeuwfeest van de firma), met verdraaiing van feiten die teruggingen tot de jaren twintig (de aanloop tot ...). En dit is geen detail: hier bij ons is een late uitloper ongetwijfeld de sterke “verwevenheid” van grote privébelangen en bepaalde ministeriële kabinetten, een aanslepende belangenvermenging die onlangs nog werd blootgelegd in het onthullend boek van journalist Dominique Soenens “Lobbyen in de Wetstraat” (EPO, 2017). Waarbij recent het ergerniswekkend schandaal van talloze nepmandaten en een schaamteloze graaicultuur (zelfs op de rug van daklozen!) slechts een *symptoom* is van een veel dieper liggende problematiek, die duidelijk teruggaat tot W.O.2 en zelfs tot in de jaren dertig. Het topje van een ijsberg! Het is dan ook nogal begrijpelijk dat in de scholen het geschiedenisonderricht erg stiefmoederlijk wordt behandeld. En zelfs lokale geschiedenis wordt angstvallig geweerd, tenzij indien het gaat over koetjes en kalfjes of folklore. De jongeren zouden wel eens kunnen beginnen nadenken en vragen stellen over het verleden... en vervolgens ook over *hun toekomst* (wie herinnert zich nog mei 1968 ? intussen ook al een halve eeuw geleden!). Maar ze beschikken nu toch over “Google”? En misschien straks over artificiële intelligentie? Prima vooruitzichten ! Gelukkig zijn er (nog steeds) lokale en diep verankerde verenigingen zoals “De Plate”, die hardnekkig proberen de kennis van het eigen recent verleden nog levendig te houden en zelfs uit te diepen. Je weet immers nooit waar het nog goed voor is. Maar de kroniekschrijvers worden intussen een dagje ouder, “older, wiser and sadder”. Er is weinig of geen opvolging en na hen trekt men fataal de brug op ...

(wordt vervolgd)

VERTALING

(1) Al onze relaties hebben plaats in een politieke context, maar we kunnen ons veroorloven om dat bijna voortdurend over het hoofd te zien. Maar dat is niet zo voor mensen die zich moeten bewegen doorheen een zeer reële episode in de geschiedenis.

(2) Staatsveiligheid en Rijkswacht maakten gebruik van illegale onderzoeksmethoden om informatie te verzamelen en door te spelen, die geen verband hield met nationale veiligheid. Zij werden aangedreven door vrees voor communisme, socialisme, vakbonden en linkse rakkers. In hun voorstelling hadden zogenaamde progressieven een onberekenbare vierde macht opgebouwd. Nochtans, vermits bemand met experts die intern bestuur en sociaal overleg kunnen opvolgen, had de Staatsveiligheid als opdracht hen te beschermen die anders zouden overgeleverd zijn aan de willekeur van beter georganiseerde, beter gefinancierde, zij het dan wel goed verborgen belangengroepen. Dit was dan wel een niet verkozen Staat in de Staat, gewoon geraakt aan het vervullen van eigen voorkeur. Weliswaar werden door het Parlement onafhankelijke toezichthouders opgericht tegenover de veiligheidsdiensten. Want er mocht ooit wel eens een dag komen waarop de behoefte zou ontstaan om ze ernstig op te vatten, zowel in binnen- als in buitenland. Maar in de huidige gang van zaken zou dat geen mooie dag worden. De vraag blijft, hoeveel blijvende schade zij hebben aangericht tegen het voortbestaan van de democratische instellingen ? En wat dan wat betreft de binnenlandse veiligheid een duidelijk en onmiddellijk gevaar?

(3) Grenzeloze mensenverachting was alledaags geworden. Nochtans was ik er niet op voorbereid dat een nieuw regime zo'n perverse dreigingen met zich kon brengen.

(4) Noodlottig was de bereidheid om, vanuit gewetenswroeging of omwille van het heropstarten, het verleden te laten rusten.

(5) ... die door hun houding het jonge en hoopvolle Duitsland - met de menselijke waardigheid als opperste constitutionele waarde - in gevaar gebracht hebben.